

CUMHURBAŞKANLIĞI MİLLET KÜTÜPHANESİ

KÜTÜPHANE TERİMLERİ SÖZLÜĞÜ

ÖNSÖZ

Kütüphane Terimleri Sözlüğü, milyonlarca basılı ve elektronik kaynağı koleksiyonunda bulunduran Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesi okuyucularının kütüphaneyi daha etkin ve verimli bir şekilde kullanmaları amacıyla hazırlanmıştır. Sözlükte bulunan terimler alfabetik olarak sıralanmış olup, kütüphaneciliğin temel tanımları ile Cumhurbaşkanlığı Millet Kütüphanesinin kendine özgü bazı özellikleri dikkate alınarak oluşturulmuştur.

A

Açık erişim: Bilimsel verilere, akademik çalışmalara herhangi bir mali kazanç amacı gütmeyen teknik bir engel olmaksızın elektronik ortamda erişilebilmesini sağlayan sistemdir.

Açık raf sistemi: Okuyucuların kitap raflarına serbest erişim sistemidir. Okuyucuların ödünç almak ya da kullanmak istedikleri kaynağı raflardaki yerinden kendilerinin temin edebilmesidir.

Almanak: Genellikle cetvel, şema ve tablolarla oluşturulan ve farklı veriler içeren yıllık yayınlardır.

Anahtar kelime: Araştırma yapılmak istenen konunun başlığında, özetinde veya metninde bulunan belirleyici, akılda kalan ve arama terimi olarak kullanılan kelime ve/veya kelime gruplarıdır.

Anonim eser: Yazarı, söyleyeni belli olmayan topluma mal olmuş eser.

Ansiklopedi: Alfabetik sisteme göre düzenlenen tüm bilim dalları ya da belli konularda oluşturulmuş geniş kapsamlı genellikle ciltlerden oluşan danışma kaynağıdır.

B

Basılı kaynak: Farklı konularda ya da farklı türlerde oluşturulan basılarak veya fotoğraflanarak çoğaltılan materyallerdir.

Basılı koleksiyon: Farklı konu ya da türde oluşturulmuş ve özelliklerine göre sınıflandırılmış basılı biçimde olan kitap dergi, gazete gibi türlerden oluşan kaynakların tümüdür.

Basit arama: Genellikle veritabanları veya web sitelerinin ana sayfalarında bulunan ve anahtar kelime ve/veya kelime grupları ile araştırma yapmayı sağlayan kolay tarama seçeneğidir.

Bibliyografya: Belirli bir konu, dönem ya da türde oluşturulmuş yayınları alfabetik ve sistematik biçimde listeleyen danışma kaynağıdır.

Boolean (mantıksal) operatörleri (AND/OR/NOT): Veritabanları ya da kataloglarda daha detaylı ve kesin sonuçlara ulaşılmasını sağlayan yazılım araçlarıdır.

C

Cutter numarası: Sınıflandırma numarası içinde, konu numarasından sonra gelen ve eserin yazar ve başlığını sınıflama sistemine göre şifreleyen numara sistemidir.

D

Danışma kaynağı (referans kaynak): Bilgiyi denetim altına alan yeterli, güvenilir ve doğru bilgiye yönlendiren ve erişim sağlayan alfabetik ve sistematik olarak düzenlenmiş kaynakların bütünüdür. Ansiklopedi, bibliyografya, sözlük, el kitabı, yıllık, rehber danışma kaynaklarıdır.

Derleme kütüphanesi: 6279 sayılı Çoğaltılmış Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu'na göre Türkiye'de yayınlanmış her türlü yayının belirli sayıda nüshasını bulunduran kütüphanelerdir.

Dewey Onlu Sınıflama Sistemi (Dewey Decimal Classification System): Bilgiyi on ana sınıfa ayıran, ondalık sisteme dayalı kütüphane sınıflandırma sistemidir. Konular 000-999 sayısal değerleri arasında sınıflandırılmaktadır.

Dijital kütüphane: Bilgiye ve bilgi kaynaklarına elektronik ortamda erişim sağlayan kütüphanelerdir.

Dizin (indeks): Kaynakların içeriğinde bulunan bilgileri temin edebilmek için konu, başlık yer adı gibi erişim uçlarına ulaşmak için kullanılan ayrıntılı ve alfabetik biçimde oluşturulan listelerdir. Eserin arka sayfalarında yer aldığı gibi ayrı bir danışma kaynağı olarak da bilgiye erişim sağlar.

E

E-dergi: Elektronik ortamda hazırlanan ve erişim sağlanan farklı konuları içeren yayınlardır.

Elektronik kaynak: Bilgisayar ve internet üzerinden erişim sağlanabilen ve okunabilen, güncel bilgiyi istenilen zamanda ve hızda sunan görsel ve işitsel verilerin olduğu yayınlardır.

El kitabı: Bir konu hakkında bilgileri toplayan veya belirli görevlerin yerine getirilmesi için yöntem ve iş süreçlerini anlatan, kolaylıkla yararlanılan kaynaklardır.

E-kitap: Dijital ortamlardan erişim sağlanabilen metin, görsel ve işitsel materyaller barındıran ekranlardan okunabilen kitap yayınlardır.

Elektronik tez: Bilimsel yöntemlerle belirli bilimsel verilere dayanılarak hazırlanmış ve konu ile ilgili sistemde var olan bilgilerle çelişmeyen çalışmaların elektronik ortama aktarılmış halidir.

G

Gelişmiş arama: Veritabanları, kataloglar ya da arama motorlarında daha detaylı ve özenli araştırma yapmaya yardımcı olan anahtar kelime, joker işaretler ve boolean (mantıksal) operatörlerinin kullanılmasına olanak tanıyan sistemdir.

I

ILL (Interlibrary Loan): Kütüphanelerarası ödünç verme sistemidir. İhtiyaç duyulduğunda kütüphane koleksiyonunda bulunmayan kaynakların başka kütüphanelerden sağlanması hizmetidir.

ISBN (International Standard Book Number): Uluslararası standart kitap numarasıdır. Bir kitaba verilen ve yalnızca ona ait olan sayısal kod sistemidir.

ISSN (International Standard Serial Number): Uluslararası standart süreli yayın numarasıdır. Bir süreli yayına verilen ve yalnızca ona ait olan sayısal kod sistemidir.

İ

İç ödünç sistemi: Kütüphanenin belirli bir bölümüne ait kaynağın, diğer bölümlerinde de kullanılmasına imkân sağlayan sistemdir.

K

Kapalı raf sistemi: Okuyucuların istedikleri kaynakları raflardan kendilerinin alması yerine kütüphane personeli tarafından alınıp okuyucuya temin edildiği sistemdir. Özel koleksiyonlar, arşiv belgeleri ve nadir eserler gibi özel bakım ve koruma gerektiren kaynaklar için bu sistem uygulanır.

Katalog: Kütüphane koleksiyonunda bulunan kitap, dergi, harita ve kitap dışı materyallerin belli ölçütlere göre düzenlenmiş listesidir.

Katalog tarama: Kütüphane koleksiyonunda bulunan bütün bilgi kaynaklarına erişimi sağlayan elektronik katalog sistemidir.

Kitap dışı materyal: Kitaplar gibi ciltli ya da bölümlerden oluşmayan ve basılı formda olmayan kaynaklardır. Resimler, pullar, banknotlar, grafikler, fotoğraflar, ses ve görüntü kayıtları vb. kitap dışı materyallerdir.

Koleksiyon: Bir kütüphanenin sahip olduğu ve kataloğunda bulunan basılı ve elektronik kaynakların tümüdür.

Kongre Kütüphanesi Sınıflandırma Sistemi (Library of Congress Classification): Alfabetik olarak düzenlenmiş A'dan Z'ye kadar ana konu ve alt konulardan oluşan sınıflandırma sistemidir.

L

Literatür taraması: Belirli bir konuda sistemde var olan kaynak, bilgi ve belgeleri inceleyerek veri toplamaktır.

M

Makale: Bir konu hakkında yazılmış ve genellikle 1-35 sayfa uzunluğunda olan yazılardır. Makaleler herhangi bir konu, düşünce ve görüşü savunmak adına kanıta dayalı ve bilimsel verilerle oluşturulur.

Marc (Machine Readable Cataloging): Makinelerce okunabilir kataloglama sistemidir. Katalog sisteminde standartları sağlamak için kullanılır.

Multimedya: Çoklu ortam da denir. Ses, görüntü, animasyon, grafik gibi çeşitli kaynakların aynı ortamda bulunduğu sistemdir.

N

Nadir eser: Az bulunan ve yerine yenisinin getirilmesi mümkün olmayan kıymetli eserlerdir.

O

OCLC (Online Computer Library Center): Çevrimiçi Bilgisayar Kütüphanesi Merkezi'dir. Herhangi bir kâr amacı gütmeyen sadece üye koşulu ile hizmet sunan çok yönlü elektronik kütüphane sistemidir.

OPAC (Online Public Access Catalog): Kütüphane koleksiyonlarında bulunan tüm bilgi kaynaklarına erişim sağlayan elektronik katalog sistemidir.

Oryantasyon (tanıtım turu): Çalışma hayatına yeni başlayan personel ya da kütüphane hizmetlerinden haberdar olmak isteyen okuyucular için düzenlenen; kütüphanenin fiziki mekânları, koleksiyonları ve hizmetleri hakkında bilgi vermeyi amaçlayan tanıtım turlarıdır.

Ö

Öz (Abstract): Makale, kitap ve tez gibi eserlerin ana konusunu vurgulayan ve içeriği hakkında bilgi veren kısa özet.

Ödünç alma: Gereksinim duyulan kaynağı belli bir süre okumak, dinlemek veya izlemek için okuyucunun kütüphaneden alması işlemidir.

R

RDA-Kaynak Tanımlama ve Erişim (Resource Description and Access-RDA): Özellikle elektronik ortam için tasarlanmış bilgiyi tanımlamaya ve bu bilgiye erişmeye yönelik bir standarttır.

Rehber: Belli bir konu, kişi, kurum, kuruluş ve şirket hakkında bilgi veren (isim, adres, telefon, faks numaraları) alfabetik ve sistematik olarak hazırlanmış kaynaklardır.

Referans kaynak: Ansiklopedi, sözlük, el kitabı, yıllık, almanak, rehber gibi materyalleri içeren ve ödünç verilmeyen kaynaklardır.

S

Selfcheck (otomatik ödünç/iade sistemi): Okuyucuların ödünç alma, süre uzatma ve iade işlemlerini kendi kendilerine yapmasına olanak sağlayan sistemdir. Kütüphane otomasyonu ile bağlantılı çalışır. Yapılan işlemler otomatik olarak sisteme kaydedilir.

Sınıflama: Kaynakların konularına göre gruplara ayrılması ve belli sistemlere göre düzenlenmesidir.

Sınıflama numarası: Katalogda ve kitabın sırtında bulunan numaranın ilk bölümüdür. Eserin sınıflandırma sistemi ve raftaki yerini belirler. Aynı sınıflandırma numarasını almış bütün eserler aynı konudadır.

Sözlük: Belirli bir dilde alfabetik olarak oluşturulan kelime ve kelime gruplarının anlamlarını içeren ya da farklı iki veya daha fazla dilde oluşturulup karşılıklı yazılış biçimlerini sunan kaynaklardır.

Sürelî yayın: Belirli zaman aralıklarında oluşturulan (yıllık, aylık, haftalık, günlük) cilt veya sayı numaraları bulunan periyodik yayınlardır. Gazete, dergi vb.

T

Tam metin (Full Text): Makale ya da bilimsel çalışmaların tam metnini sağlayan elektronik kaynak sistemidir.

Telif hakkı: 5846 sayılı Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu ile koruma altına alınmış, özgün yapıtlar oluşturan eser sahiplerine kanunda belirtilen esaslara göre verilen haklardır.

V

Veritabanı: Veritabanı yönetim sistemleri aracılığı ile oluşturulan, birbiriyle ilişkili verileri bir arada bulunduran, çok yönlü bilgiye erişim sağlayan açık erişimli veya abonelik gerektiren bilgi erişim sistemleridir.

Y

Yer numarası: Kütüphane koleksiyonunda bulunan herhangi bir materyalin bulunmasını ve raftaki yerinin belirlenmesini sağlayan harf ve rakamlardan oluşan sistemdir. Hem kütüphane kataloğunda listelenir hem de materyalin sırt etiketine yazılır.

Yıllık: Dernek veya kuruluş faaliyetlerini veya belirli bir disiplinin gelişmelerini sunan yılda bir kez çıkan yayınlardır.